

פרשת תרומה – החשיבות הגדולה של לימוד מקרא

[פרשת תרומה – נכתב ע"י הרב משה צוריאל, מתוך ספרו "אוצרות התורה" שיחה 1.
 הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

אנו מוצאים שהתורה חוזרת על ענין הקמת המשכן, 8 פעמים :

א. ציווי לעשות המשכן וכליו (כה, א – ל, כא).	ה. תיאור עשיית המשכן (לו, ח – לט, לב).
ב. ציווי למשוח אותו (ל, כו-כח).	ו. סיפור הבאת המשכן למשה (לט, לג-מא).
ג. ציווי למנות אומנים (לא, ז-יא).	ז. ציווי ה' להקים את המשכן (מ, א-טו).
ד. ציווי להביא תרומה למלאכה (לה, ה-ט).	ח. סיפור הקמת המשכן ע"י משה (מ, יז-לח).

והרי פשיטא לנו שהתורה מצמצמת ביותר בכל מלותיה. ובכן, "שמונה פעמים" לחזור שוב ושוב, הוא עצמו: "ענין". ואולי התופעה הזאת תובן ע"פ דברי מהר"ל בהגדרת מספר 8 כביטוי ל"על-טבעיות" (י"ד מצוה", עמ' כא עיי"ש 4 ראיותיו). והרי זהו באופן כללי. ואם למדו תורה מן ו' של מלת "גחון", ודאי כי אין אות מיותרת בכל התורה כולה. (לכן אם תחסר בתורה אפילו אות אחת, הוא ספר פסול - רמב"ם הל' ספר תורה א').

עוד ראינו חשיבות קריאה של המקראות מתוך גזרת הנביאים לקרוא בתורה ברבים בימי שני, חמישי ושבתות כיון שכתוב "וילכו... ג' ימים ולא מצאו מיס", ואין מיס אלא תורה" (בי"ק פב).
 אין שום ספק שכוונת תקנה זו היא שהקריאה ברבים תהיה מלווה הבנה של השומעים, כלשון השו"ע (או"ח סי' קמה) "בימי חכמי הגמרא היו נוהגים לתרגם כדי שיבינו העם". כי אם רק קריאה "סתם", ביטוי שפתיים לבד, אין זו "תורה". ולכן אף תקנו לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום, משך כל שבוע בשבוע.
ודלא כנהוג בזמנינו שיש המקפידים לעצור את הקריאה על כל שגיאה בניקוד או מנגינה (עיי' טור על או"ח סי' קמ"ב, שיש מחלוקת הראשונים אם ראוי לעצור אותו ולבייש אותו), **ואינם מטריחים את עצמם להבין את התוכן הרעיוני של הפרשה!**

אמנם, הננו מוצאים בכל זאת איזו רתיעה וצמצום מלהחשיב לימוד המקרא.

- ממה שאמרו חז"ל – "העוסקים במקרא, מדה ואינה מדה... (אבל) גמרא, (צ"ל תלמוד, ע"פ ברייתא במסכת סופרים), אין לך מדה גדולה מזו" (בי"מ לג).
- ומפורסם הדבר שהנצי"ב לא נתן רשות לתלמידים להבטל מה"סדר" עבור אמירת תהלים לחולה ("אוצרות הנצי"ב", דף 26, וע"ע "פלא יועץ", ערך תהלים).
- עוד עיי' בב"ב ק"ג. תוספות ד"ה תרוייהו, / וכן מעשה של ר' ספרא (ע"ז ד).

אבל בכל זאת:

1. אי אפשר להתעלם מהוראת הש"ס "שֶׁלֶשׁ אדם שנתו: שליש מקרא, שליש משנה, שליש תלמוד" (קידושין ל). ואם כי הר"ן שם לומד שאין לשלש את היום לשלישים שווים, אבל הרמב"ם (הל' ת"ת א,יב) מפרש כפשוטו, שלשים שווים (אא"כ כבר הגיע לבקיאות ראויה, אח"כ מותר לו לתת כל זמנו ללימוד התלמוד, כדבריו שם).
2. וכן ראוי לזכור הדרכת חז"ל – "שְׁנָה (משנה) ולא קרא (מקרא), הרי זה עם הארץ" (מסכת דרך ארץ זוטא, י).
3. וכן: "קרא אדם ולא שנה, עדיין בחוץ עומד. שנה ולא קרא, עדיין בחוץ עומד" (ויק"ר סוף ג').
4. ומפורש ברש"י על שמות לא/יח "מה כלה מקושטת בכ"ד קשוטין (ישעיה ג) אף ת"ח צריך להיות בקי בכ"ד ספרים" כלומר, תנ"ך.
5. נוסף על כך, אנו מוצאים כי רש"י, רמב"ן וכל כיתות הקדמונים נתנו זמן רב למכביר לעיון המקראות וכתבת פרשנותם. ודאי כי השקיעו עמל רב בכתיבה כדי שיימצאו אנשים (גם ת"ח) שיעסקו בקריאת ולימוד פרשנותם! כל זאת למרות האמור לעיל בב"מ (לג).

ובכן, היאך א"כ אנו נמצא ונברר לעצמנו את דרכנו?
אלא קודם-כל עלינו ללמוד מה הוא מהותו של "מקרא". אח"כ נדע איזה מקום להקדיש ללימודו.

א. "פְּנִינִים של אֵימָה למקרא..." (מסכת סופרים, טז) ומפרש חיד"א שם ("כסא רחמים"): "דכל התורה, שמותיו של הקב"ה".

ב. וכך פירש "אוצר הכבוד" (אביו של י"ד רמ"ה וממנו מובא במהרש"א) על ברכות (כא). חיוב של ברכת התורה: "כי שם ה' אקרא, הבו גודל לאלהינו". כלומר, כי יש כאן שמותיו של ה'. זאת אומרת, בכל מלה ומלה צפונות סודות עולמים. יתרה מזאת, גם כל מכלול פְּרָטִי תורה שבעל-פה עם כל סודותיה, גנוזים באותיותיה של תורה שבכתב. וז"ל הרא"ש: "כי כל החכמה והשכל רמוזים בכתב התורה, בצורות האותיות" (רא"ש, על נדרים לח), וכמו שהרחיב הרמב"ן בהקדמתו לתורה.

ג. ע"י זה מובנים דברי מהר"ל שישנו,

1. חיוב אחד: "קשרם על לבך תמיד, עָנְדָם על גרורותיך" (משלי ו, כא) דהיינו **תושבע"פ** בגירסא תמידית שבגרגרת,

2. ויש חיוב נוסף ונפרד של, "קשרם על אצבעותיך, כתבם על לוח לבך" (משלי א, ז), דהיינו "תמיד יהיה תורה שבכתב לפניו וירמוז עליה באצבעו" ("נתיבות עולם", תורה פ"ז). כי ע"י קדושת סידור האותיות שיראה מול עיניו, יקשור רעיונות התורה שבלבו לגוף המלה האמורה בסיני. מעין דברי "נפש החיים" (ב/ג). וזהו תוכן דברי מלבי"ם בפרשתנו "תרומה", קטע "רמזי המשכן", על ב' בדי הארון המסמלים - ראייה (בכתב) ושמיעה (בע"פ) ללוחות הארון.

ד. (וכן) פשטות הסוגיא היא שמברכים ברכת התורה לכל הדעות, **רק על מקרא**. מה שמברכים ג"כ על משנה ועל תלמוד שנוי במחלוקת (ברכות יא:).

ה. הרוצה להבין מה התקון-הרוחני המיוחד שפועל לימוד המקרא ילמד "דרך ה'" **לרמח"ל** (חיד פ"ב).

ו. גם חז"ל רמזו לנו פה ושם על מעמקים ואוצרות שישנם בפסוקי התנ"ך. הנה בגיטין (ז.) על פסוקי ספר יהושע "קינה ודימונה וְעֵדְעָה" [שמות ערים בנחלת יהודה. (יהושע טו, כב)] דרשו – "כל שיש לו קנאה על חברו ודומם, שוכן עדי-עד עושה לו דין" וכן הוסיפו לדרוש על עוד ערי א"י. כלומר, אנו למדים מהדוגמאות הללו שהרשימות הארוכות של שמות ערים בשבטי-ההתנחלויות בא"י טומנות בחובן עניינים מרובים ועצומים. וכך אמרו "בין אָצֵל לאצל ד' מאה גמלי דרשות" (פסחים סב: / והיא דרשה על הפסוק בדברי הימים א' ח, לח). ובכן, האיש המנפנף בזלזול על לימוד שמות אנשים בסוף פ' בראשית וסוף פ' נח, או ספרי עזרא, נחמיה ודברי הימים, חוטא, כמו שאמרו, "כל האומר שמועה זו אינה נאה וזו אינה נאה, מאבד הונה של תורה" (עירובין סד).

ז. וכך כתב של"ה (מסכת שבועות, לפני "מעלת לומדיה") – "אותם שאומרים במהירות דברי תורה מכל שגור בפייהם, כגון י"ב פרשיות של י"ב נשיאים, מאחר שהדברים כפולים ומכופלים, עבירה גדולה היא בידם כי כל אות ואות תלויים בה רבבי רבבות עולמות רוחניות. ולא לחנם נכפלו הדברים... גם בתורה שבעל פה, כשלמדתי תורה אצל מהרש"ל היינו לומדים בטור או"ח סי' ל"ו, חסרות ויתרות של ד' פרשיות תפילין, הוא היה קורא מלה במלה, ואני הייתי קורא הכל במהירות, מאחר שאין שם דבר הצריך עיון. וגער בי הרב החסיד מאד מאד ואמר שצריך להחשיב דברי תורה ולאומרם בנחת ובאימה ויראה..."

ח. בספרנו "מסרת סייג לתורה" (עמ' 20-23) הבאנו בעז"ה דברי "מעשה אפד" (שנת קס"ג, 1403) שהקדמונים היו קוראים ללימוד תנ"ך "מקדש ה'" כי ע"י הלימוד בו ניצולו בני"מ מכל צרותיהם, מין מקלט-הצלה. כמפורש ביהושע (א, ח) "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה... כי אז תצליח את דרכך ואז תשכיל" עיי"ש שהאריך.

ט. ומפורש ב"משנה ברורה" (סי' קנ"ה ס"ק ג בשם השי"ך) החיוב שיש גם לבני הישיבות ללמוד כל יום ויום תנ"ך והוא מביא ב"ביאור הלכה" שם את המדרש שאחרי פטירתו של האדם הוא עומד למבחן אם הוא יודע בכל חלקי התורה, כולל המקרא. ועוד, הגר"א דרש מתלמידיו בקיאות עצומה בתנ"ך לפני שייכנסו ללמוד אצלו, כמבואר בהקדמת פניו להגהותיו לשו"ע.

מובן שהתביעה על בן ישיבה היא יתרה מהתביעה שיש מן שאר בני"י. כי בן תורה צריך להבין בעמקות האופיינית לו. הוא חייב ללמוד בכלים-שכליים שברשותו; לחפש בדברי ר' יצחק אברבנאל ו"עקידת יצחק", ועד למלבי"ם ורש"ר הירש (כמבואר בשל"ה, בתחילת ספרו, מאמר ז', שכל אחד ואחד יתן את הדין לפי דרגתו, מה שהיה יכול להשיג אילוץ התעצל). והאמת היא שכל סודות עולם, וכן כל פרטי השי"ס, מקופלים תוך תיבות המקרא.

לעת זקנותו של הגר"א, צמצם מללמוד ישירות בספרי תושבע"פ, והיה מוצא כל דרשותיהם של חז"ל תוך תיבות התנ"ך (וילכא מידי דלא רמיזי באורייתא" - זהר ג/רכא). ומה התועלת בכך? התועלת היא שכל אורך ורוחב שכליות האדם, הכל גנוז ונרמז בתוך "המילה" האמורה מפי ה'. החכמה היא למצוא "מנלך...מנייך"? כמו ששאלו חז"ל תמיד, כדי שתושבע"פ תתגלה בכל סמכותה האלהית, שהכל נאמר בסיני, במ"ט פנים שהתורה נדרשת בהן.

אבל מה לעשות עם אותה שאלה קשה שהקשינו, ממה שחז"ל התבטאו "מקרא - אינה מְדָה" (בי"מ לט)?

תשובה א' – הקשרו של המאמר וגבולותיו.

יש לדעת יסוד גדול. לפעמים ביטוי של חז"ל נאמר לא באופן מוחלט, אלא "בבחינה מסוימת בלבד".

א. לדוגמא, "גדולה הכנסת אורחים יותר מן הקבלת פני שכינה". אם כן, למה לא לעסוק בזה כל הזמן, ולמה לנו בכלל לקבל פני שכינה? אלא עונה על כך "העמק דבר" (בתחילת פי' וירא) ודאי כי הקבלת פני שכינה גדולה מן הכנסת אורחים, רק גדלותה היא בכך שיש בכוחה לבטל הקבלת פני שכינה כשמגיעה שעת מעשה שהגיעו אורחים. ורק לגבי דין קדימה לביצוע הוא גדול. אבל בעצם, אין ספק שדרגת קבלת פני שכינה גדולה מן קבלת האורחים.

ב. הוא הדין, אמירתם של חז"ל "גדולה גמ"ח יותר מן הצדקה". – הֲכִי יש מי שאומר לעסוק אך ורק בגמ"ח? והרי ישנן בחינות בצדקה שהם מצילי-נפשות ממש!

ג. וכן מה שאמרו תפלת ר' חנניה בן דוסא נתקבלה יותר מן תפלת ר' יוחנן בן זכאי (ברכות לד:). – ובכל זאת, מי גדול ממי? אלא שיש בחינות שונות לכל דבר.

ד. כן בבבא בתרא (קמ"ה:) חז"ל פעם שבחו לימוד משנה יותר מן גמרא ופעם להיפך. ודאי כי הללו והללו דברי אלהים חיים! אלא שיש בזה מה שאין בזה. במשנה ישנה בהירות וצחות. ובתלמוד ישנה העמקה וחיפוש סברא. והרי חז"ל עצמם גינו את המזניח לימוד משנה וקבעו לו עונש כרת (סנהדרין צט:).

וכך ג"כ כתב רש"י אצלנו (בי"מ לג: ד"ה בימי רבי נשנית), שאותו המאמר "מקרא אינה מדה וכו'" נאמר רק אז בגלל המצב המיוחד שהתלמידים לא עסקו מספיק בגמרא (עיי"ש). רבנו תם קובע שדברי רבי נאמרו, אך ורק לדורו הוא, לא לפניו ולא לאחריו (בי"ק צד: סוף תוספות ד"ה בימי). א"כ אין להקשות קושיא ממאמר זה בב"מ לג.

תשובה ב' – הש"ס דיבר על מי שכבר למד!

ועוד, במסכת סופרים (פרק טו) ג"כ מובא מאמרנו הנ"ל ("מקרא אינו מדה"), ומסיים –
 "העוסק בש"ס (צ"ל בתלמוד) אין לך מדה גדולה מזו, על מנת שקרא ושנה (עוד מקודם)! אמרו: נמשלה
 המקרא כמים, והמשנה כין [חזק ונקי שקשה לשתות], והש"ס (=התלמוד) כקונדיטון. (יין מזוג שנוח לשתות). אי אפשר
 לעולם בלא מים, ובלא יין, ובלא קונדיטון. ואיש עשיר מתכלכל בשלשתם... אשרי אדם שישים עמלו
 בש"ס (=בתלמוד), ולא שיהא דולג במקרא ובמשנה ויבא לש"ס (=לתלמוד)" עכ"ל.

ומבאר שם פירוש "נחלת יעקב" (הנדפס על הדף שם) וכן מבאר "תוספות יו"ט" בתחילת הקדמתו ל"מעדני
 יו"ט" על הרא"ש שעל מסכת ברכות, שחז"ל מותחים כאן ביקורת על הלומד קטעים-קטעים במקרא
 ומשנה. אלא שיש ללמוד את הכל, כל ספר וספר לפי הסדר, ורק אז יראה אח"כ ברכה בעמלו בתלמוד.

- ואותו מאמר האמורא (ב"ק נה.), "איני יודע אם נאמר כי טוב" נאמר רק בטון של ענוה, היות שהוא
 לא ידע לפרש את הסיבה של השוני שיש בין דברות ראשונות לאחרונות (עיי'ן אריכות על נושא זה, "ספרי
 מהר"ץ חיות", ח"א דף שיז).
- כן המאמר אודות ר' ספרא (ע"ז ד.) עננו, שלא היה מומחה ו"בעל-מקרא" לענות על שאלת הגוים.
 אבל פשיטא ופשיטא שבכ"ז עסק ג"כ בקביעות בדברי מקרא, כמצווה עליו.

בסיכום:

נהוג בזמננו שרוב שעות היום אנו מעמיקים בלימוד התלמוד. כי אך משם נדע מה נעשה "הלכה
 למעשה" (ובזה יובן הנאמר בב"מ לג.). אבל האריז"ל מבאר שישנם ארבעה תחומים רוחניים וכנגדם ארבעה
 חלקי התורה. עשיה (=מקרא), יצירה (=משנה), בריאה (=תלמוד), ואצילות (=סודות התורה).
 פשיטא שהעלייה מתחום לתחום מורה על דרגת החשיבות. חלילה לנו (=חולין היא לנו) לשכוח את חובתנו
 לעלות אל המדרגות הגבוהות יותר.

אלא, שלא ייתכן לעלות לעליות העליונות, אם לא מכינים מקודם את הקומות התחתונות, ולכן לימוד
 התלמוד מוקדם בזמן. אבל אעפ"כ אנן בעינן למשכוני אנפשין להבין כל תג, כל אות, כל שכן כל תיבה
 וניב שבפרשיותנו תרומה, תצוה, ויקהל, פקודי. כל נהיה ח"ו "מאבד הונה של תורה" (הנ"ל).

אשרינו שהקב"ה העניק לנו פרשנים מרובים המסוגלים להושיט לנו פניני-דעת, אם רק נקציב לעצמנו
 את השעות והרצון לעסוק בדבריהם.

כך מפורש במדרש קוהלת רבה ז': "טוב אשר תאָחוֹז בְּזָה, וגם מזה אל תַנַּח את יַדְךָ", לעסוק בשלושת
 המקצועות הללו: מקרא, משנה, תלמוד.

(הערה: עי'ע שיחה ראשונה לפרשת תבוא)